

«Сіздің құндылықтық бағдарларыңыз ата-аналарыңызға тән жүйеден өзгеше ме?» деген сұраққа студенттердің 41% - жоқ, 21% - иядан гөрі жоқ деуге болады, 17% - жоқтан гөрі ия деуге болады, 21% - ия деп жауап берді. Сұрақтың нәтижелеріне көз жүгіртсек, қазіргі жасатардың басым бөлігі ересек топтың құндылықтар жүйесін қабылдаған және ата-ананың бала тәрбиесінде оның құндылықтық бағдарларының қалыптасуына үлкен ықпал тигізе алатынын байқап отырмыз. Бірақ бұл толығымен осындай деуден аулақпыз. Себебі ата-ананың балаға берген дүниетанымы уақыт өте неше түрлі факторлар әсерінен өзгереді. Оған қоршаған орта, батыстық идеология, жаһандану дәуірі, телевидение, интернет және т.б. өз әсерін тигізеді. Сол себепті де оның құндылықтық бағдары өзгеше сипат ала бастайды. Демек, жастардың құндылықтық жүйесі ата-анасының құндылықтық жүйесінен өзгешеленетінін көреміз.

Қорыта келе, студент жастардың құндылықтар жүйесін зерттеу оларға тән құндылықтарды біржақты, жақсы немесе жаман деп бағалаудың мүмкін емес екенін көрсетті. Бұл өте күрделі құбылыс. Дегенмен, осы зерттеу негізінде жастардың құндылықтарының қалыптасуына ықпал ететін әлеуметтік көңіл-күйлері оң сипатта деген тұжырым жасауға болады. Бұл жастарға тән оптимизм, өздеріне деген сенімнің жоғары болуымен байланысты болуы мүмкін. Олар әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге тез бейімделіп, жеңіл қабылдайды, қалыптасқан жағдайда өз орнын табуға ұмтылады. Олардың бір бөлігі өз өмірлеріне көңіл бөліп, жеке өз басына тиімді, өз қажеттіліктерін қанғаттандыруға мүмкіндік беретін құндылықтық бағдарларды басшылыққа алады. Сонымен қатар, бұл зерттеу қазіргі жастар қоғамның басым бөлігі үшін дәстүрлі болып есептелінетін құндылықтарды әлі де ұстанады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Студенттердің өз әлеуетін жүзеге асыруы, ең алдымен, отбасы және жақын ортасына, сонымен бірге білім алуға, еңбек етуге деген қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталған. Бірқатар факторлар еңбекқорлық, денсаулық, отбасы секілді жалпыадамзаттық құндылықтардың өз мағыналарын жоғалтпағанын, жастардың құндылықтық бағдарлары болып табылатынын көрсетеді. Әсіресе отбасының маңызы сақталуда. Сонымен бірге, қазақстандық қоғамның даму барысы, әлеуметтік-экономикалық қатынастардың сипаты, мәдени-рухани саладағы өзгерістер жалпы қоғам мүшелерінің құндылықтар жүйесіне, соның ішінде жастардың құндылықтарына да ықпал еткенін көруге болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 Ларина А.А. Основные ценности современной молодежи // Территория науки. - № 5, 2015. – С.67-72.
- 2 Кульжанова Ж.Т., Шеръязданова Г.Р. Муханбеткалиев Е.Е. Современные ценностные иерархии молодежи // Вестник КазНПУ: Серия Социологические и политические науки. -№3 (67), 2019. - С.39-44.
- 3 Саликжанов Р.С. Система ценностей современной казахстанской молодежи // Вестник РУДН: Серия Социология. - № 2, 2014. – С.136-143.
- 4 Лосун К.В. Ценностные ориентации современной молодежи // Гуманитарные научные исследования.- №1.- Ч.2, 2015. [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2015/01/9327>

МРНТИ 11.01.11.

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-8940.22>

Ж.О. Есеркепова

*Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті
Алматы, Қазақстан*

ЦИФРЛІ ДИПЛОМАТИЯДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ: САЯСИ АСПЕКТ

Аңдатпа

Автор бұл мақалада әлемдік саясаттағы қазіргі дипломатияның дамуы мен түрлеріне, соның ішінде мәселеге арқау болып отырған цифрлы дипломатияға тоқталады. Сонымен қатар, автор цифрлы дипломатиядағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың алатын орны мен ролін қарастырады. Әсіресе, цифрлы дипломатияның ҚХР-да қаншалықты қолданыста екендігін талдайды. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қазіргі заманғы әлеуеті бастапқы

мақсатын да асып түсті. Олардың әлемдік саясаттағы маңызды фактор ретіндегі рөлі мемлекеттер мен басқа да субъектілер арасындағы коммуникациялық байланыстарды жаңғыртып, жеңілдетуге мүмкіндік береді. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар әлемдік саясаттың ерекше күші болып табылады және саясаттың дәстүрлі салаларында да, желілік кеңістікте де олардың ықпалын таратады.

Түйін сөздер: дипломатия, цифрлы дипломатия, саяси талдау, саясат, ақпараттық-коммуникациялық технология, интернет, әлеуметтік желі, ақпарат.

Есеркепова Ж.О.

*Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Абылай хана
г. Алматы, Казахстан*

РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЦИФРОВОЙ ДИПЛОМАТИИ: ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

В этой статье автор рассматривает развития и типов современной дипломатии в мировой политике, в том числе цифровой дипломатии. Автор также рассмотрит роль и роль информационных и коммуникационных технологий в цифровой дипломатии. В частности, автор анализирует степень использования цифровой дипломатии в Китае. Современный потенциал информационных и коммуникационных технологий превысил свое первоначальное назначение. Их роль как важного фактора мировой политики позволяет модернизировать и облегчать общение между государствами и другими субъектами. Информационные и коммуникационные технологии являются особой силой в мировой политике и распространяют свое влияние как в традиционных областях политики, так и в сетевом пространстве.

Ключевые слова: дипломатия, цифровая дипломатия, политический анализ, политика, информационные и коммуникационные технологии, интернет, социальные сети, информация.

Zh.O. Yesserkepova

*Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages
Almaty, Kazakhstan*

THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DIGITAL DIPLOMACY: POLITICAL ASPECT

Abstract

In this article, the author examines the development and types of modern diplomacy in world politics, including digital diplomacy. The author will also examine role of information and communication technologies in digital diplomacy. In particular, the author analyzes the degree to which digital diplomacy is used in China. The current potential of information and communication technologies has exceeded its original purpose. Their role as an important factor in world politics allows us to modernize and facilitate communication between states and other actors. Information and communication technologies are a special force in world politics and spread their influence both in traditional areas of politics and in the network space.

Keywords: diplomacy, digital diplomacy, political analysis, politics, information and communication technologies, Internet, social networks, information.

Қазіргі кезде сыртқы саясатқа тек қана жаңа технологиялар ғана емес, сондай-ақ билікті жекешелендіру де әсер етеді. Медиа ресурстар мен цифрлық дипломатияның пайда болуы арқасында бұл трансформациялық үдерістер бір-бірімен және аудиториямен өзара іс-қимыл жасаудың маңыздылығына әсер етеді. Қазіргі кезде әлемдік қоғамдастықта жаңа мемлекеттік емес субъектілер жиі пайда болуда. Олар қазіргі заманғы әлемдік тәртіпке өзгерістер енгізіп, жаңа басымдықтарды біріктіру, азаматтық қоғаммен өзара іс-қимыл жасау және дипломатиялық үдерісті демократияландыру үшін халықаралық акторларды назарын теңестіруге шақырады. Қазіргі таңда технология мен инновация бұл үдерістің негізгі элементтеріне айналды. Соңғы жиырма жылда

сыртқы саясат тәжірибесі үлкен өзгерістерге ұшырады. Ғасырлар бойы елшілер мен дипломаттар дәстүрлі дипломатиямен айналысып, нұсқаулықтарды орындады. Пошта қызметін жаңғырту және телеграфтың өнертабысы, кейінірек телефонмен жедел байланыстар қалыптасты. Бүгінгі күні Интернеттің пайда болуымен бір адам сөйлеп, мыңдаған адамдар оны тыңдай алады. Бүгінгі әлемде шынайы жаңалықтар мен жаңартуларға деген қажеттілік төтенше жағдайға айналды және қазір басты міндет - теңгерімге жету. Бір жағынан цифрлі дипломатияны басқару үшін механизм қажет. Екінші жағынан, біз бұқаралық ақпарат құралдарын жұртшылықпен бірге үйде де, шетелде де жақсы қарым-қатынас жасау үшін пайдалануымыз керек.

«Цифрлі дипломатия» термині алғаш рет АҚШ-та ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамытуға жауапты американдық агенттіктер сыртқы саясатқа байланысты бұқаралық коммуникациялар үшін жаһандық желідегі «жаңа медиа»: әлеуметтік желілер, блогтар және басқа да медиа-платформалар белсенді түрде қолданыла бастады [1].

Дәстүрлі қоғамдық дипломатия - шет елдерде қоғамдық пікірге ықпал етудің бір нұсқасы. Интернет алдындағы дәуірде американдық сыртқы саясат радио мен теледидар арқылы ақпараттық насихаттау, қоғамның жекелеген мүшелерін оқыту және американдық кинематография мен басқа да өнер арқылы таратудың бірнеше түрін қарастырды. Бүгінгі таңда әлемде көптеген акторлар бар, сондықтан бұл мәселеде «жылдам дипломатия» оның шешімі болып табылады, бірақ ол мақсат емес, алайда жауапты іздеуді оңайлатып, дәстүрлі және дәстүрлі емес дәстүрлердің барлық қатысушыларының өзара іс-қимылын жақсарту керек. Осылайша, сандық технологиялар дипломатияның құралы ретінде кеңінен танылады.

Соңғы жылдары сыртқы саясат тәжірибесі үлкен өзгеріске ұшырады, Интернет заманауи дипломатияға жаңа өмір сыйлады - министрлер, елшілер, дипломаттар бұқаралық ақпарат құралдарын халықпен өзара әрекеттесу үшін жиі пайдаланады. Сонымен қатар, Интернет өз пікірлерін білдіретін платформаға айналды және экстремистік топтар - террористер, наразылық ұйымдастырушылар және тағы басқалар. Әртүрлі дереккөздерден келетін ақпарат бүгінгі таңда әлемдік ойыншыларға бұрынғы ресми дипломатиялық арналарды айналып өтуге мүмкіндік береді және сәйкесінше ресми партиялардан тезірек және мұқият жауап беруді талап етеді және әртүрлі үкіметтік емес ұйымдардың өз ұстанымдарын ашық түрде айқындауға мүмкіндік береді. Осыған орай, үлкен саясатта ойынның белгіленген ережелері енді қолданылмайды. Сондай-ақ, саяси емес өмірдің жаңа бағыттарын құру, киберполитика және медиа-саясат сияқты жаңа саяси көзқарастардың пайда болуын атап өтуге болады.

Цифрлі дипломатия - дипломатиялық және сыртқы саясаттың мақсаттарын жүзеге асыру үшін заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану болып табылады. Соңғы жылдары халықаралық тәжірибеде цифрлық дипломатияның маңызы артып келеді. Әртүрлі елдердің сыртқы саяси ведомстволарының және дәстүрлі радио, теледидар және баспасөз арқылы ақпарат алмасудың дәстүрлі әдістерімен қатар Интернетті кеңінен тарату, ақпарат жинау, шетелдік үкіметтерге қысым көрсету, белсенділерді оқыту және наразылық қозғалыстарын ынталандыру үшін жиі қолданылады. Цифрлі дипломатияның негізгі мақсаты - қоғамдық және саяси элитаның жаппай сана-сезіміне бағытталған сыртқы саяси мүдделерді, Интернет-теледидар, әлеуметтік желілер және ұялы телефондар арқылы ақпараттық насихаттау [2 б.232].

Бірнеше жыл бұрын, іс жүзінде дипломатия саласында ешкім әлеуметтік медиамен жұмыс істемеді. Бүгінде бұл тәжірибе әлдеқайда кең таралған, өйткені бұл қоғаммен қарым-қатынас жасаудың өте ыңғайлы жолы. Әлеуметтік бұқаралық ақпарат құралдары ресми БАҚ-қа қарағанда жұмыс істемеу артықшылығына ие. Бұл жағдайда кері жағы бұл ақпаратты тексеру үшін қиынға түседі. Әлеуметтік медиа арқылы цифрлық дипломатия жұмысының жақсы мысалы - әлемдік қоғамдастықтың қоғамдық өміріндегі революциялық толқындардың сериясы болған Араб көктемінің оқиғалары. Цифрлі дипломатия (ағылшын сандық дипломатиясы, электрондық дипломатия) - дипломатиялық мәселелерді шешу үшін Интернет және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) мүмкіндіктерін пайдалану.

Цифрлі дипломатия аясында жаһандық желіде жаңа медиа, әлеуметтік желілер, блогтар және ұқсас медиа платформалар қолданылады. Электрондық дипломатияда мемлекеттік органдар, бірінші кезекте сыртқы саясат, мемлекеттік органдар, сыртқы саяси күн тәртібін іске асырумен байланысты үкіметтік емес ұйымдар қатысады. «Цифрлық дипломатия» термині АҚШ-тың цифрлық технологиялар негізіндегі мемлекеттік саясатына қатысты («Интернет дипломатиясы», «әлеуметтік желілік дипломатия» және «Web 2.0 дипломатия» терминдері де ортақ) [3 б.115].

Осы саладағы алғашқы бағдарламаларды дамыту 2002-2003 жылдары Джордж Буштың әкімшілігі халықаралық радиохабарлар мен телеарналарды Интернет желісіне қолданған кезде

болды. 2006 жылы Мемлекеттік хатшы Кондолиза Райс АҚШ-тың әлеуметтік желілердегі пайдаланушылары тарапынан таратылатын ақпарат және дезинформация туралы ақпаратқа қатысатын мамандардан құралған сандық өзара әрекеттесу тобын құрды. Сонымен қатар, бірінші Мемлекеттік департамент блогының ашылуы жарияланып, мемлекеттік портал және бірнеше электронды журналдар ашылды. Сандық дипломатияның философиялық негіздері 2009-2011 жылдардағы АҚШ Мемлекеттік департаментінің саяси жоспарлау жөніндегі директоры ретінде жұмыс істеген Энн-Мари Слэчестің шығармаларында жазылған. Оның пікірінше, ақпараттық және арнаулы байланыс арналары бар мемлекеттер жаһандық күн тәртібін анықтай алады. Қазіргі уақытта АҚШ-тағы сандық дипломатия бағдарламалары әр түрлі департаменттер, соның ішінде Мемлекеттік департамент, Қорғаныс Департаменті және АҚШ-тың халықаралық даму агенттігі аясында жүзеге асырылады.

Көптеген елдер соңғы жылдары цифрлық дипломатияның мүмкіндіктерін белсенді пайдаланады. Мысалы, Ұлыбритания Сыртқы істер және Достастық министрлігінде сыртқы саяси күн тәртібін ілгерілетуге белсенді қатысатын цифрлі дипломатия бюросы бар. Ресейдің мемлекеттік органдары да интернетте өздерінің қатысуын арттырады. 2002 жылы Ресей Президентінің алғашқы сайты, 2008 жылы президенттік бейне блогы, ал 2010 жылдан бастап Twitter микроблогында аккаунт іске қосылды. Қоғамдық дипломатия үшін электронды ресурстарды пайдаланудың тиімділігін атап өту маңызды: онлайн аудиториялармен байланыс орнату және жаңа коммуникациялық құралдарды құру кезінде цифрлық дипломатия тікелей мақсатты аудиторияға нақты хабарламалармен, соның ішінде беделді танымал опинион-мейкерлерді тартуға мүмкіндік беруі мүмкін. Электрондық дипломатия мен ақпарат басқармасының қарым-қатынасына қатысты жинақталған білім мен тәжірибені қоса алғанда: саяси болжамдар мен стратегиялық жоспарлауда табысты қолданылуы мүмкін үлкен ақпараттарды жинақтау және талдау. Цифрлі дипломатия құралдары консулдық қызметте де қолданылады: визалық құжаттарды өңдеу және дайындау, сондай-ақ шетелде азаматтармен тікелей байланыс жасау. Төтенше жағдайлар мен табиғи апаттар жағдайында: шет елдердегі мемлекеттік елшілікпен төтенше қарым-қатынас жасау үшін АКТ пайдалану. Сандық технологиялар, саясаткерлер мен шенеуніктердің Интернеттің маңыздылығын мойындаған барлық объективті артықшылықтары іс жүзінде цифрлық дипломатияның дамуын тек тәуекелдер мен қауіптер тұрғысынан қарастырады. Интернет экстремизм мен терроризмнің таралуы, бөтен идеологияны және сыртқы саяси насихаттауды ақпараттық соғыс құралы ретінде қабылдау арнасы ретінде қабылданады.

Сонымен қатар, цифрлі дипломатияның халықаралық аренадағы қатер ретінде қабылданатынын растау жаһандық ақпараттық кеңістіктің бөлшектелу үрдісіне, ұлттық және аймақтық сегменттерден оқшаулануға бағытталған. Шанхай ынтымақтастық ұйымының бейресми Саммитінде 2011 жылғы тамызда ақпараттық шекараларды енгізу мүмкіндігі мүше-мемлекеттерді цифрлық дипломатияның жағымсыз салдарынан қорғау мақсатында талқыланды. Зерттеушілер сондай-ақ, американдық сандық дипломатия бағдарламалары халықаралық аренадағы биліктің теңгерімін бұзып, осыған байланысты жауап беруі үшін халықаралық қауіпсіздікке қатер төндіруі мүмкін екенін атап көрсетеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) халықаралық тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндеттеріне сәйкес келмейтін мақсаттарда пайдалану мүмкіндігі бар. Бүгінгі әлемде цифрлық технологиялар өз әсер етуі мен рөлін жоғарылатуда. Ұзақ уақыт бойы «электрондық үкімет», «электрондық коммерция», «электрондық партия» және тағы басқалар сияқты ұғымдар бар. Мұның бәрі осындай технологиялық инновациялардың дипломатиялық салада қалыптасқандығын көрсетеді, сондықтан «электрондық елшілік» және «электронды консулдық» құру мәселесін зерттеу керек. Бұл инновациялық жобалар қаржылық шығындарды айтарлықтай оңтайландырады, клиенттерге қызмет көрсетудің тиімділігі мен жылдамдығын арттырады және дипломатиялық миссиялардың сапасы мен тиімділігін арттырады. Осыған байланысты еліміздің ықпал ету аймағын едәуір кеңейте алатын қазақстандық цифрлық дипломатия тұжырымдамасын құруды бастау қажет. Виртуалды шындық физикалық кеңістіктің шектеулеріне тәуелді емес және жаһандық деңгейде біздің идеяларымыз бен бастамаларымызды жетілдіру үшін терезе ашады. Өз мақсаттарына қол жеткізу үшін дәстүрлі сайттарды ғана емес, сондай-ақ жаһандық әлеуметтік желілердің толық құнын да пайдалану маңызды.

Цифрлі дипломатия мемлекеттік органдарға сыртқы саясатқа қатысты мәселелер бойынша функциялар мен байланыстарды жүзеге асыруға көмектесу үшін ғаламдық желідегі жаңа медиа, әлеуметтік желілер, блогтар және ұқсас медиа сайттарды қоса алғанда, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) кеңінен қолдану болып табылады. АҚШ үкіметі

дипломатиялық тәжірибесінде әлеуметтік желілерді пайдалану ретінде сандық дипломатияны (цифрлық дипломатия) анықтайды.

Қазіргі таңда бұл мәселеден Азия елдері де қалыс қалған жоқ. Қытайдың, АСЕАН және басқа елдердің сыртқы саясатын зерттеу барысында дәстүрлі дипломатияның әдістері өзекті мәселелерді шешу үшін жеткіліксіз. Сондықтан, бұл елдер біртіндеп цифрлық дипломатия практикасына қосылды деп айта аламыз. Негіздері дәстүрге негізделген Азия елдерінің көбі үшін цифрлық дипломатияға көшу парадигма ауысуы болып табылады. Соңғы жылдары Қытайдың тез дамып келе жатқаны синологтардың, саясаттанушылар мен экономистердің пікіріне берік негізделген. Күштердің рөлін талап ете отырып, ҚХР егер бұл артықшылық болмаса, кем дегенде, осы әлемнің ең күшті мемлекеті мен қоғамының барлық салаларында теңдікке жету керек [4].

Бүгінде әлемнің кез-келген нүктесіндегі мемлекеттік ақпараттық саясатты жүзеге асыру телекоммуникациялық құралдар мен ақпараттық технологиялардың жылдам дамуы мен таралуымен үнемі байланыста болуды талап етеді. Бүгінгі әлемде кез-келген қала тұрғыны қазіргі уақыттағы оқиғалардың жоғары сапалы фото және бейне жазбаларына ие. Сондай-ақ, әлеуметтік желілер мен басқа да интернет құралдарын ғаламдық ауқымда бірден таратуға мүмкіндік береді. Бұл фактілер бұрмалаушылық үгіт-насихат оқиғалары мен үрдістік репортаждарды жүргізуді қиындатады. Блогосфера, форум сайттары және әлеуметтік желілер кәсіби медиа БАҚ нақты бәсекелестері болды. Осылайша, заманауи ақпараттық-насихаттық науқандар әлеуметтік медианың қолдауынсыз тиімді болмайды.

Қытайдың сыртқы саясатының мамандары, «жұмсақ күш» саясаты арқылы технологияларына батыстық құмарлықты шебер қолдана отырып, цифрлі дипломатияның әлеуетін - сыртқы саяси мәселелерді шешу үшін ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың тиімділігін пайдалануды бағалауда. Олардың негізгі мақсаты - Бейжің сыртқы саясатты ынталандыруды ғана емес, ішкі тұрақтылықты да қамтамасыз етеді. Жаһандық ақпараттандырудың алғашқы толқынынан айырылып, Қытай қоғамы жоғары қарқынмен алға жылжуда: Қытай бірнеше жылдан бері Интернетті пайдаланушылардың саны мен олардың жалпы санының өсу қарқыны тұрғысынан сенімді көшбасшы болып қала берді. 2011 жылы Қытайда құрылған WeChat мобилді байланыс жүйесінің танымалдығы соңғы екі жылда 500 миллион абонентке үш есеге артып, қарқынды өсіп келеді. Қытайдың 51.com веб-сайты күнделікті 160 мың жаңа пайдаланушыны жазады. Қытайдың Батыс ақпарат алмасу қызметтері арасында танымал болғанына қарамастан, QQ (ICQ аналогы), Sina Weibo (Twitter ұқсас), WeChat (WhatsApp, Viber), Renren (Facebook) және т.б. Ұлттық әлеуметтік желілер мен жедел хабар таратушылар аудиториясын кеңейту үшін Қытай мұндай бағдарламалардың шет тіліндегі нұсқаларын жариялау әдісін шығарды. Сол WeChat 15 тілде қол жетімді. Көптеген репосттардан, қытайлық бұқаралық ақпарат құралдарынан, Коммунистік партиядан және Сыртқы істер министрлігінен тұтынушылар көп тұтынатын әлеуметтік және саяси ақпараттардың қажетті ақпараттың жылдам жариялануын, жариялауға арналған мобилді қосымшалардың саласын белсенді түрде зерттеп жатыр [5].

Интернет ресурстарын пайдалануға тыйым салуға қарамастан, Қытай да цифрлі дипломатияның дамуына өз үлесін қосады. Қытай билігі ҚХР шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының үстемдігін мойындайды. Дегенмен, ҚХР-дағы ақпараттың көпшілігі шындыққа жанаспайды. Саяси топтарда бұл «жұмсақ күштің» жағымсыз жағы деп аталады. Ал Интернеттің көмегіне сүйене отырып, ҚХР қытай позициясының таралуына елеулі үлес қосады.

Интернетте Қытайда өздерінің «армиясы» бар, олар онлайн-сөйлесулерге үстемдік жасау үшін және үйде және шетелде қоғамдық пікірді қалыптастыру үшін құрастырылған. Елде 300 мыңға жуық адам жұмыс істейді, олар үкіметтік желіні ілгері жылжытады, форумдар, веб-сайттар және блогтар туралы тиісті ақпаратты орналастырады. Үкімет мұндай «киберәскерлерді» қолдайды. Өйткені, олар өз кезегінде, шетелдік форумдарда белсенді жұмыс істейді, Қытай туралы кез-келген теріс ақпаратқа қарсы тұрады. Сондай-ақ, бұл стратегия «қытайлық арманы» жаңа идеологиялық құрылымын тарату үшін қолданылуда. Бұл пайда болған ақпараттық кеңістік тек қана Пекиннің ғана емес, сонымен бірге бәсекелестерінің сандық дипломатия технологияларын енгізу мүмкіндігін тудырады. Қытайдағы (АҚШ, Франция, Швеция және т.б.) батыс елшіліктері қытай әлеуметтік желілерінде (Weibo, Wechat) топтар құрып, қоғаммен диалог жүргізеді. Тайвань, ұйғыр және оппозициялық күштердің барлық түрлері осы қорларды қытайға қарсы насихаттау үшін ыңғайлы алаң ретінде көреді.

Шетелде Қытайдың цифрлық дипломатиясы, ең алдымен, қорғаныс сипатына ие. Пекиннің Вашингтоннан айырмашылығы, басқа елдердегі ішкі саяси процестерге ықпал етпейді. Оның өзекті міндеті - Қытайдың оң имиджін және халықаралық күн тәртібіндегі ең сезімтал мәселелер

бойынша шетелдік елдің ұстанымын қытай түсініктеме насихаттау болып табылады. Оған қоса, Шығыс Қытай және Оңтүстік Қытай теңіздеріндегі аумақтық дауларға, Қытайдағы адам құқықтары мәселелеріне, Фалуңгун қозғалысына, ұйғырларға және Тибет сепаратизміне және Гонконгтағы ахуалға ерекше назар аударылады. Ішкі ақпараттық кеңістікті қорғауда қытай билігі «қатал» (белгілі бір сайттар мен әлеуметтік желілерге кіруді тоқтату, негізгі сөздер бойынша мазмұнды бұғаттау, анонимді пайдаланушыларды қоспағанда) және «епті» (қарсы пропагандалық) әдістерді қолданады. Әлемдік азиялық державалар цифрлық технологияның артықшылықтарын түсінуге тырысып жатқанымен, басқа Азия елдерінің жаңа технологияларын табысты қолданудың көптеген мысалдары бар. Мысалы, бұған Тайвань тамаша үлгі болғандықтан, цифрлық дипломатия саласында инновациялық технологиялардың жетістіктеріне тарту, қызықтыру саласында жоғары нәтижелерге қол жеткізді. Бағдарлама Азия-Тынықмұхиттық Экономикалық Ғылымдарының Форумы (АТЭС) мүшелерінің арасында цифрлық бөліністі төмендетуге бағытталған Адак (APEC Digital Opportunity Center) бағдарламасы әзірленді. Тайвань Қытайдың халықаралық саясатындағы өзінің бірегей ұстанымына байланысты тәуелсіздікті талап етіп, көптеген халықаралық ұйымдарға қатысуымен шектелді [6]. Осылайша, Adoc - бұл барлық кедергілерді айналып өтуге әрекет жасау және өзара әрекеттесу және жаңа байланыстар орнату үшін тағы бір тұғырнама құру болып табылады. Интернет үкімет үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Қазіргі заманның ең қызықты үрдісі - шетелдік үкіметтер. Батыс үкіметтері азиялық аудиториямен байланысу үшін әлеуметтік медианы пайдаланады. Интернетті пайдаланушылардың 45%-ы Азияда тұрады. Дипломаттар үшін бұл азиялық мемлекеттердің өміріне қатысуға тамаша мүмкіндік болып табылады.

Бүгінгі әлемде цифрлық технологиялар өз әсер етуі мен рөлін жоғарылатуда. Ұзақ уақыт бойы «электрондық үкімет», «электрондық коммерция», «электрондық партия» және тағы басқалар сияқты ұғымдар бар. Мұның бәрі осындай технологиялық инновациялардың дипломатиялық салада қалыптасқандығын көрсетеді, сондықтан «электрондық елшілік» және «электронды консулдық» құру мәселесін зерттеу керек. Бұл инновациялық жобалар қаржылық шығындарды айтарлықтай оңтайландырады, клиенттерге қызмет көрсетудің тиімділігі мен жылдамдығын арттырады және дипломатиялық миссиялардың сапасы мен тиімділігін арттырады. Осыған байланысты еліміздің ықпал ету аймағын едәуір кеңейте алатын қазақстандық цифрлық дипломатия тұжырымдамасын құруды бастау қажет. Виртуалды шындық физикалық кеңістіктің шектеулеріне тәуелді емес және жаһандық деңгейде біздің идеяларымыз бен бастамаларымызды жетілдіру үшін терезе ашады. Өз мақсаттарына қол жеткізу үшін дәстүрлі сайттарды ғана емес, сондай-ақ жаһандық әлеуметтік желілердің толық құнын да пайдалану маңызды. Айта кету керек, соңғы жылдары цифрлы индустриядағы негізгі үрдіс ұялы технологиялардың қарқынды дамуы болды. Нәтижесінде бүгінгі күні көптеген пайдаланушылар Интернетке мобильді құрылғылар арқылы қол жеткізеді, сондықтан біздің елшіліктер әрдайым қол жетімді болатын және олардың тұтынушыларымен тиімді қарым-қатынас жасай алатын смартфондарға арналған арнайы мобильді қосымшаларды әзірлеу өзекті мәселе болады.

Осылайша, ақпараттық қоғамның дамуы арқасында бұрынғы «жабық» формада қызмет саласы болған дипломатия қарапайым халыққа ашық болып келеді. Интернеттегі ресми қатысу, оның ішінде әлемдік әлеуметтік желілер (Twitter, Facebook, YouTube және т.б.), мемлекеттік дипломатиялық ведомстволар осы сайттарда арнайы парақшалармен жұмыс жасайды.

Іс жүзінде барлық министрліктерде дамыған елдердің СІМ, соның ішінде ҚХР мен Қазақстанда да бар. Бұл жаңа цифрлық дипломатияның нысаны мемлекеттік халықаралық саясатты жүзеге асырудың жаңа мүмкіндіктері, сонымен қатар оның қатысушыларына ерекше талаптар қойып отыр. Бүгінде цифрлық дипломатияның жарияланымдық жағы ретінде жиі қабылданады. Сыртқы істер министрліктері әлеуметтік желілерді және жұртшылықпен байланыс орнатудың басқа құралдарын қалай пайдаланады. Кеңірек мағынада дипломатияны цифрлық кезеңге айналдыру туралы қоғамдық өмірдің басқа салалары өтетін өзгерістерге ұқсас. Бұл түсінік тек қана қоғаммен қарым-қатынастарды ғана емес, сондай-ақ дипломаттың талап ететін жаңа біліктілік талаптарынан көптеген мәселелерді қамтиды және халықаралық проблемаларды шешуге және киберкеңістіктегі мемлекеттер арасындағы өзара қарым-қатынас ережелерін келісу үшін ақпараттық және коммуникациялық технологияларды пайдалануға дипломатиялық желінің сенімді және қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Әлеуметтік желілер арқылы елдердің көшбасшылары мен сыртқы саясат ведомстволарының өкілдерінің кездейсоқ хабарлауы үлкен көңіл бөледі. Интернетті пайдаланушыларға тікелей қолжетімділік, сондай-ақ дипломаттарға қызығушылық тудыратын талқылауларды қадағалап отыру қабілеті, бірінші кезекте мемлекет басшылары

арасындағы байланыс қызметін атқарған кезде дипломатияны дәстүрлі модельден арылтады. Шетелдік өкілдер бұған дейін қабылдаушы елдің жұртшылығына газеттер, кітаптар, қоғамдық баяндамалар арқылы жүгінді, бірақ қазір оны делдалсыз, тәулік бойы, интерактивті және жиі бейресми жолмен жасауға болады.

Сонымен, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қазіргі заманғы әлеуеті бастапқы мақсатын да асып түсті. Олардың халықаралық қатынастардағы маңызды факторы ретіндегі рөлі мемлекеттер мен әлемдік саясаттың басқа да субъектілері арасындағы коммуникациялық байланыстарды жаңғырту мен жеңілдетуге ғана мүмкін емес. Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар әлемдік саясаттың ерекше күші болып табылады және халықаралық қатынастардың дәстүрлі салаларында да, желілік кеңістікте де олардың ықпалын таратады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар факторы оң потенциал ретінде, сондай-ақ әртүрлі ақпаратты теріс пайдаланумен байланысты теріс әсері бар. Сонымен қатар, ақпараттандырудың (киберқылмыс, ақпараттық терроризм) жағымсыз көріністерін азайту мақсатында жаңа технологияларды пайдалануды және таратуды жасанды шектеу өте жағымсыз болып табылады және «қоғамның мүдделерін қамтамасыз етудің» көзге көрінбейтін және пассивті саясаты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Пермякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. Российский совет по международным делам, 27 сентября 2012 // http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=862#top
2. Сурма И.В. Цифровая дипломатия в глобальной политике / Государственное управление. Электронный вестник. 2015. Апрель. – Вып. № 49. – С. 221- 243.
3. Цветкова Н. Программы Web 2.0 в публичной дипломатии США. США и Канада: Экономика, политика, культура. 2011. № 3. С. 109-122.
4. Эпова М.А. Цифровая дипломатия в странах Азии // Политика, государство и право. 2015. № 1 [Электронный ресурс]. URL: <http://politika.snauka.ru/2015/01/2289> (дата обращения: 07.02.2019).
5. Digital Public Diplomacy: How Chinese Social Media Is Changing the Way Diplomatic Missions in China Engage with Local Audiences [Электронный документ] <http://daoinsights.com/digital-public-diplomacy-how-chinese-social-media-is-changing-the-way-diplomatic-missions-in-china-engage-with-local-audiences/#sthash.jSWNT7Ax.dpuf>
6. Евдокимов Е. Политика Китая в глобальном информационном пространстве // Международные процессы [Электронный документ] <http://www.intertrends.ru/twenty-fifth/009.htm>
7. Смирнов А. Современные информационные технологии в международных отношениях. М., 2017. С. 351.

МРНТИ 11.01.29

<https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-8940.23>

Б. Жарқын

*Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Қазақстан*

2019 ЖЫЛҒЫ ҚЫТАЙДЫҢ САУДА САЯСАТЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

2020 жылдан бастап адамзат ХХІ ғ. екінші он жылдығына қадам басты. Артымызда қалған 2019 жылда болған оқиғалар барлығына беймәлім емес. Мәселен, әлемдік экономика құлдырап, ақпараттық технологиялар қарқынды даму кезінде, халықаралық саудада көптеген өзгерістер орын алды. Халықаралық саудадағы өнеркәсіп және өндірістік тауарлардың үлесі өсіп, Қытай мен Оңтүстік Корея сияқты дамушы елдерде айтарлықтай ілгерілеу байқалды. Шекаралық электронды сауда халықаралық сауда әдістеріне үлкен өзгерістер әкеліп, АҚШ-тың басқа елдерден келген тауарларға қосымша салық енгізуіне байланысты, халықаралық сауда қақтығысы күшейіп, ЕО және АСЕАН сияқты аймақтық экономикалық интеграция ұйымдарының аймақаралық саудасы күрделене түсті. Күрделі жағдайлар әсіресе көршіміз Қытай Халық Республикасына да әсер етті. Бұл мақалада 2019 жылғы Қытайдың сыртқы сауда жетістіктері және сыртқы саудаға қатысты